

Woning en atelier Huygensdwarsstraat. (coll. Bogtman-Van der Oord)

Kunstnijverheidsatelier Bogtman in Hilversum (1917-1935)

Ikat-weefsels en gebatikt celluloid

Jos De Ley

Kunstnijverheidsatelier Bogtman in Hilversum genoot in zijn betrekkelijk korte bestaan - van 1917 tot 1935 - grote bekendheid. Het produceerde een omvangrijke en gevarieerde collectie gebruiks- en siervoorwerpen, van gebatikte meubels en ikat-geweven kleden tot gedecoreerde celluloid toiletartikelen, fluwelen vaandels en avondtasje. Geleverd werd aan vooruitstrevende winkels in Nederland zoals Metz & Co, Hirsch, Pander en 't Woonhuys. Belangrijkste ontwerper was Louis Bogtman, die later internationaal carrière maakte als concertzanger. Op de expositie 'Wonen in de Amsterdamse School' - onlangs in het Stedelijk Museum in Amsterdam - was werk van het atelier te bewonderen.

De geschiedenis van het Hilversumse Kunstnijverheidsatelier Bogtman begint bij Cornelis Bogtman (1873-1944), oudste zoon uit een gezin van vijf kinderen van het echtpaar Albert Bogtman en Trijntje Bruin. Al-

bert was huis- en rijtuigschilder en had een werkplaats bij zijn huis aan de Ruïnealaan in Bergen. Cornelis, die net als zijn broers Coenraad en Willem in het vak van zijn vader werd opgeleid, begon in 1898 na zijn hu-

welijk met Grietje van der Oord (1876-1957) een eigen schildersbedrijf in Oudkarspel. In 1905 trok hij met zijn vrouw, zevenjarige dochter Cathrien en vijfjarige zoon Louis naar Hilversum, waar hij samen met zijn zwager Cornelis Bos een verf fabriek startte. Twee jaar later werd jongste dochter Nelli geboren. Het gezin vestigde zich in de Huygensdwarstraat 55-57 (tegenwoordig Van Leeuwenhoekstraat) naast de verffhandel.

Groene schoolborden

De familie was politiek links-progressief georiënteerd, lid van de geheelonthoudersbond, antimilitaristisch en

vegetarisch. Cornelis was een creatieve en inventieve man. Hij maakte heel bijzondere verven, tekende Nelli op latere leeftijd op in haar herinneringen: (...) hij was eigenlijk (degene) die de eerste muurverven vervaardigde. Ook werden er schoolborden gemaakt met groene verf in plaats van zwarte omdat hij groen beter voor de ogen vond.

Haar vader was niet zomaar een schilder, wist zij te vertellen. Hij was van huis uit altijd al aan huisvljht bezig geweest, houtsnijden werd veelvuldig gedaan. Uit een berichtje in De Gooi- en Eemlander blijkt dat Cornelis in 1905 zelfs een bijdrage heeft geleverd aan de tentoonstelling IJs- en Wintersport in Enkhuizen: een doelmatige reddingsijslede

Bij acte, den 2 Juni 1905 voor den ondergeteekenden Notaris verleden, is tusschen de Heeren **CORNELIS BOGTMAN** en **CORNELIS BOS**, Kooplieden te Hilversum, aangegaan eene **Vennootschap** van koophandel tot het drijven van handel in Verwaren en aanverwante artikelen, onder de firma van **BOGTMAN en C^o.**

De vennootschap is gevestigd te Hilversum en is aangegaan voor den tijd van zes jaar, te rekenen sedert 1 Mei 1905, met stilwijgende voortzetting van jaar tot jaar.

Beide vennoten zullen het beheer en de teekening der firma hebben.

Tot het aangaan van geldleeningen, het huren, verhuren, koopen, vervreemden en bezwaren van onroerende goederen, het geven van pand, het aangaan van borgtochten, het acceptereen, endosseeren, disconteeren en voor aval teekenen van wissel- en ander handelspapier, wordt de medewerking en de privé-handteekening van beide vennoten vereischt.

Geschiedende deze aankondiging overeenkomstig het bepaalde bij art. 28 W. v. K.

Namens partijen,
J. LASONDER,
Notaris.

De Gooi- en Eemlander, 10-6-1905.

— Op de tentoonstelling van IJs- en Wintersport, welke thans te Enkhuizen wordt gehouden, vindt men in afdeeling III, reddings- en verbandmiddelen, een doelmatige reddingsijslede (genaamd Frans Naerebout) ingezonden door C. Bogtman alhier.

De Gooi- en Eemlander, 23-12-1905.

Nelli en Cathrien Bogtman en Trinie Grin., Op de voorgrond Grietje Bogtman-Van der Oord.

Gebatikte zijden doeken, Kunstnijverheidsatelier Bogtman. (privécollectie)

Batikken

Batikken is een manier van textielverven met behulp van waterafstotende was, die oorspronkelijk is ontwikkeld op Java. De met was behandelde delen blijven wit. Ook kunnen meerdere kleurengangen worden toegepast, waarbij de was telkens op een ander plek wordt aangebracht. Door barstjes in de was treedt vaak een craquelé effect op. Batikken is tevens een oude kunstvorm. Er zijn doeken in het Midden-Oosten, Indië en Centraal Azië gevonden, die meer dan 2000 jaar oud zijn. Sinds de jaren 1890 is de techniek ook in Nederland toegepast voor westerse motieven. Het bedrijf Vlisco in Helmond heeft zich erdoor laten inspireren en werd er groot mee. Louis Bogtman voegde een nieuwe dimensie aan de techniek toe door niet alleen op textiel en perkament te batikken, maar ook op onbuigzame materialen als hout, celluloid, glas en eterniet.

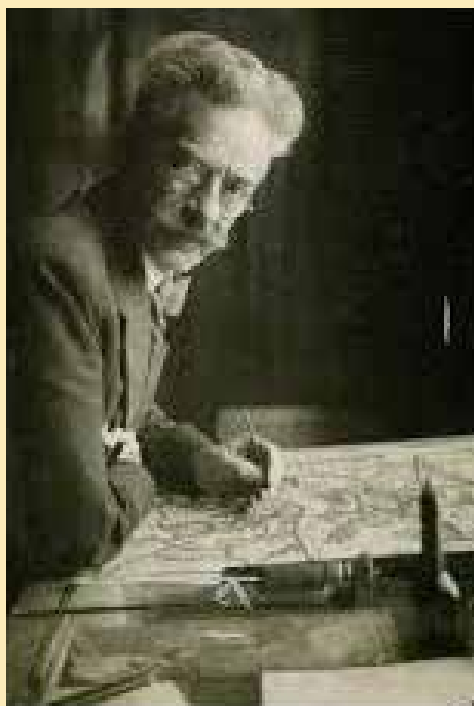
(Bron: Wikipedia)

(genaamd Frans Naerebout)². Toen zijn oudste dochter Cathrien (1898-1973), die door een val op het ijs licht gehandicapt was, thuis met batikken [zie kader] begon, was hij dadelijk geïnteresseerd en maakte hij ontwerpen. M'n zuster beschilderde fluwelen handmoffen en theemutsen (...) M'n broer Louis, (hij) was twee jaar jonger dan mijn zuster, begon ook te ontwerpen. Nelli was als jong meisje wel eens 'het slachtoffer' van de creatieve buien van haar vader en

zus. Op m'n 8/9^e jaar moest ik naar school in de meest bijzondere jurken. M'n vader was ook steeds bezig om stoffen te verven. Ik kreeg een jurk aan met van voren een heel grote ster. Hij maakte het (door) een blanke glasplaat met dunne olieverf te besmeren en daar dan een druppel terpentijn (op) te stempelen (...) Het was wel mooi maar ik vond (zo) het vreselijk om er zo bijzonder uit te zien dat ik in de pauze m'n mantel aanhield. Of dat al niet genoeg was, moest Cathrien ook nog eens haar kapsel

Willem Bogtman (1882-1955)

Willem Bogtman.

Sierkunstenaar Willem Bogtman was de jongste broer van Cornelis, de oprichter van het Hilversumse atelier. Hij bezocht de ambachtsschool in Alkmaar en begon als huisschilder in zijn geboortedorp Bergen, waar zijn vader een schildersbedrijf had. Op vijftienjarige leeftijd werd hij decoratie- en huisschilder in Amsterdam. In de avonduren bezocht hij de Academie voor Beeldende Kunsten. Vervolgens werd hij leraar tekenen en schilderen aan de Ambachtsschool in Steenwijk en niet lang daarna ook docent in vergulden, behangen en stofferen. In 1912 richtte Willem een eigen atelier in glas-in-lood en gebrandschilderd glas op in Haarlem. Het vak van glazenier had hij zichzelf aangeleerd. Menig kantoor, bedrijfszhal of raadhuis is in die tijd door hem voorzien van een gedenkraam. In 1913 publiceerde hij *Het methodisch ontwerpen van ornament*. Bogtman ging steeds uit van een geometrisch ontwerp waarin het motief werd ingepast. Zijn grote doorbraak begon toen hij in 1915 een opdracht kreeg van architect Van der Mey voor een glazen overkoepeling van het trappenhuis van het Scheepvaarthuis in Amsterdam. Opdrachten van rederijen en scheepvaartondernemingen stroomden binnen. Willem Bogtman staat ook bekend als kundig restaurateur van kerkramen. Zijn neef Louis Bogtman was anderhalf jaar (tot 1917) bij hem in de leer. Hij ging al gauw vrijer tekenen dan zijn oom.

(Bron: Drs. H. Spreen, 'De sierkunstenaar Willem Bogtman', in: *Kunstnijverheid in de stijl van de Amsterdamse School en art deco uit de ateliers van de familie Bogtman*, Cahier nr. 8, Museum Kranenburgh Bergen, 1999)

Deel glazen overkapping trappenhuis van het Scheepvaarthuis, ontworpen door Willem Bogtman.

1920, staand v.l.n.r. Louis Bogtman, timmerman Tom van Manen, onbekend, Pien de Boer; zittend Ali Goubitz, Bep Hinrichs, Mietse Wetlag (logé), Cathrien Bogtman. (collectie Olga van den Muyzenberg)

verfraaien. Omdat ik 7 jaar jonger was dan mijn zuster vond zij het heel mooi om (in) mijn haar met kralen draden te maken, wat hopeloos in de war was als ik uit school kwam.

Louis Bogtman (1900-1969), de zoon des huizes, was de gedoodverfde opvolger van zijn vader in de verffabriek. Hij bezocht daarom de Middelbare Handelsschool in Amersfoort, maar toen bleek dat het ontwerpen hem meer in het bloed zat ging hij in de leer bij de jongste broer van zijn vader. Willem Bogtman runde een groot atelier in glas-in-lood en gebrandschilderde ramen in Haarlem [zie kader]. Intussen ging het thuis bergafwaarts met de verffabriek, terwijl het Hilversumse kunstnijverheidsatelier in wording steeds meer opdrachten kreeg. In 1917 werd de switch gemaakt en stortte het hele gezin zich enthousiast op de nieuwe broodwinning. Ook Louis voegde zich bij het gezelschap en al spoedig kon er wat personeel van buitenaf worden aangetrokken. De productie bestond vooralsnog

uit sjaals, tafel- en wandkleden en lampen die werden gebatikt of beschilderd. Ook de bekleding van meubelen die bedekt waren met trijp (weefsel met een korte pool van mohair) werd gebatikt. Een monnikenwerk, aldus Nelli: (...) het was hele dikke stof met opstaande haren, een enorm werk om de was door te laten dringen, en het later schoon te maken (...)!

Nelli (1907-1996) bewaarde prettige herinneringen aan haar jeugd in de Huygensdwarsstraat. We woonden in het woongedeelte van de verffabriek die m'n vader had, (een) hele grote ruimte, heerlijk om te spelen. We mochten overal komen behalve in de machinekamer. In die tijd werden de bestellingen met handkarren naar het spoor gebracht. Die handkarren waren de heerlijkste speeltuigen.

Groei van het atelier

Begin jaren twintig verhuisde het gezin naar de Soestdijkerstraatweg nr. 54a, waar het atelier aan huis werd

Atelier en woning Soestdijkerstraatweg 54.

DE GOOI- EN EEMLANDER

C. H. GAASENDAM, Pianoleerare
 Dipl. Ned. Musik Paedagogisch Verbond
hervat hare lessen 4 September.
 Stationsgebouw Ingang Vestbuurt

Joh. C. Hoogewerff,
 Albertus Perksstraat 26, Hilversum
Leerares Solo, Zang en Meth. spreken.
 In 't leven voor de Kinderklas en Soefogeklassen (Oct. 19
 tot April 1920) vóór 25 September. Spreekuur: Zaterdag 1-3 u

Voor kunstnijverheidsatelier wordt
TEW MEISJE
 met aanleg voor teekenen, ter oplei-
 ding gezocht. — Schriftelijke opgave
 aan L. BOGTMAN, Hilversum

A. DE GROOT
 Homoeopathisch geneesheer
 Utrecht
is weer iedere
werkdag van 1-3
consulteeren.

Hervatting der Pianolass
op Bonderdag 4 Sep
H. VAN ANDE

Er biedt zich aan per 1 October

De Gooi- en Eemlander, advertentie, 3 september 1919.

voortgezet en geprofessionaliseerd. In het buurhuis woonde de familie Van Son van de inktfabriek, waarmee van meet af aan goede relaties werden onderhouden³. De zaken liepen zo goed dat het atelier - naast de familieleden - aan nog zo'n tien andere mensen werkgelegenheid kon bieden. Louis, nauwelijks twintig jaar oud, was het creatieve brein en de artistieke motor. Hij maakte onder meer ontwerpen voor versieringen op houten schalen, doosjes, dozen, theebladen en lampen. Borden en doosjes zouden zelfs zijn gekopieerd (zie kader). Cornelis en Louis vormden een gouden duo. Ze waren steeds bezig iets nieuws uit te vinden. Op een gegeven moment gingen ze samen hout etsen. De contouren van versieringen werden met was op het hout van bijvoorbeeld doosjes aangebracht, vervolgens met zuur ingebeten, zodat het motief in reliëf bleef staan. Net als bij batikken konden op deze manier verschillende verflagen na elkaar worden toegepast.

Ook burgemeester Marinus Simon Koster (1867-1956)

mocht meegenieten van de bijzondere productie van het atelier in zijn woonplaats. Bij zijn afscheid van de gemeente op 13 december 1921 ontving hij een fraai herinneringsalbum van de Hilversumse raad en de gemeentesecretaris. De versieringen in art deco-stijl van zowel de omslag als de fotobladen waren ontworpen en gemaakt door het Kunstnijverheidsatelier Bogtman⁴.

Volgens Nelli waren er maar vier personen die de ontwerpen uitvoerden. Het schoonmaken, wrijven (houtwerk) en naaien zoals lampenkappen en kleden zomen deden anderen. Het houtwerk werd door een man gedaan, die zeer precies ontwerpen

met de *tjanting* [een houten pen met een koperen tuitje waarbij tijdens het batikken de was wordt aangebracht, red.] kon uitvoeren. *M'n vader had de hele regeling en nam de bestellingen op, m'n moeder verfdde de kleden en lampenkappenbekleding, zelf werkte ik met penseel met was. (...) Prachtige kleden en wandkleden werden gemaakt. We hadden tijdelijk twee weefsters bij ons aan het werk.*

Dit waren Louise Brandt en Marie Sanders. In de loop der jaren waren onder meer Ali Goubitz, Bep Hinrichs en Pien de Boer als medewerkster in dienst. Als timmerman fungeerde lange tijd Tom van Manen.

Gezin Bogtman in de tuin van de Soestdijkerstraatweg, v.l.n.r. Nelli, moeder Grietje, Louis, Cathrien en vader Cornelis. Op de achtergrond een ontwerp voor ikat-weefsel van Louis Bogtman. (coll. Olga van den Muyzenberg)

Medewerkers kunstnijverheidsatelier Bogtman, Huygensdwarstraat Hilversum.

Ikat geweven vloerkleed in bruin, beige en rood met ovaal bloempatroon, ontwerp Louis Bogtman, 1920. (coll. Textielmuseum Tilburg)

Ikat-weeftechniek

Bij de ikat-weeftechniek (ikat betekent 'binden' in het Javaans) wordt textiel van motieven voorzien door garens te verven die op precies afgemeten delen zijn afgebonden of bedekt met waterafstotende stof. Op de afgebonden delen kan de verf zich niet hechten. De strengen kunnen vervolgens ook op andere plekken worden afgebonden en opnieuw geverfd in een andere kleur. De schering-ikat is de eenvoudigste techniek, maar er bestaat ook inslag-ikat. De dubbele ikat (zowel schering- als inslag-ikat), die door kunstnijverheidsatelier Bogtman werd toegepast, vereist uiterste concentratie. Het ikatten is mogelijk duizenden jaren geleden in China ontstaan.

(Bron: *Wikipedia*)

Louis ontwikkelde zich tot een befaamd klokkenontwerper. De kast met gebatikt hout en siersmeedwerk, die onlangs in het Stedelijk Museum werd tentoongesteld, is een voorbeeld van zijn kunstzinnige gave.

Steeds nieuwe procedés

Intussen hadden Cornelis en Louis alweer een nieuw procedé bedacht. Ze hadden een verf uitgevonden die hechtte op celluloid, een lakachtige kunststof die destijds zeer in de mode was. De versieringen op het celluloid werden wederom met de batiktechniek aangebracht. De op dergelijke wijze gemaakte dozen, toiletstelen (poederdozen, zeepdozen, spiegels), kleebrorstels en servetringen vonden hun weg naar afnemers in het hele

land. Ze werden geleverd aan vermaarde winkelhuizen als Hirsch, Pander en 't Woonhuys. *De verf was geheim, volgens Nelli, jammer genoeg weet ik niet wat ze ervoor gebruikten, maar celluloid [dat zeer brandbaar bleek te zijn, red.] is niet meer te verkrijgen, zodat ik het me niet aantrek.*

Cathrien en de weefsters Marie en Louise waren altijd druk in de weer met het vervaardigen van diverse maten lopers, kussenslopen, divan- en wand- en tafelkleden. Ze gebruikten daarbij garens, die door moeder Grietje in natuurlijke kleuren werden geverfd. Na veel gepuzzel had Louis zich de oosterse ikat-weeftechniek [zie kader] eigen weten te maken, daarbij op het spoor gebracht door de Amsterdamse naaldkunstenaar Margaretha Verwey. De jonge Bogtman gaf er echter een originele

Grietje Bogtman-Van der Oord. (collectie Boekschoten)

Voorbeelden van houten klokken die door Louis Bogtman werden ontworpen en gebatikt. (privécollecties)

Vaas van gelakt metaal, beschilderd met eierschaal, Louis Bogtman. (coll. Olga van den Muyzenberg)

draai aan. In plaats van katoenen en zijden garens gebruikte hij doorgaans zuivere wol, wat de weefsels een zachtere kleurstelling gaf. Bovendien liet hij de draden koken in de verf, waardoor de afgebonden delen van de strengen ook enigszins getint raakten. Om het allemaal nog mooier en ingewikkelder te maken, paste Louis de dubbel ikat-techniek toe, waarbij zowel de schering- als inslagdraden bij het verven deels worden afgebonden. Kunstcritica Elis Rogge schreef in 1930 een lovende recensie: *Louis Bogtman heeft een weg in de kunst van weven ingeslagen, die reeds tot belangrijke resultaten leidt. Hij bracht daardoor onze Nederlandsche weefkunst op een hooger plan*⁵.

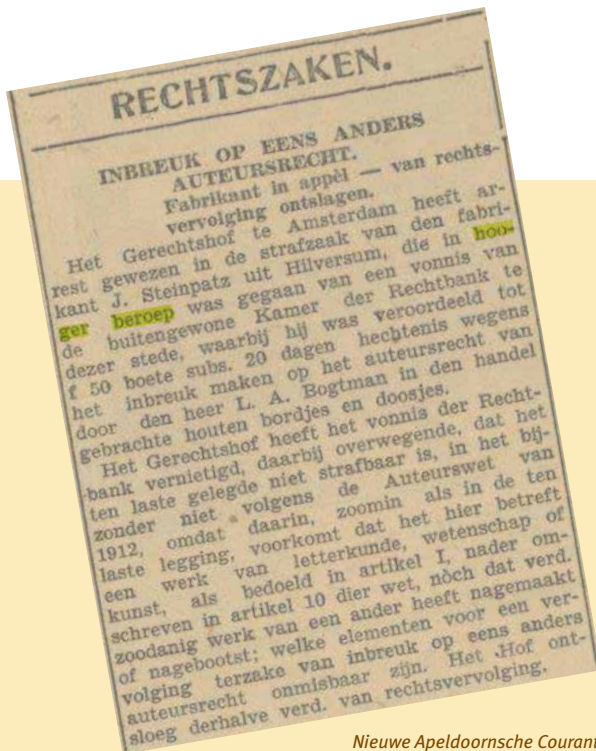
Oom Loek, zoals wij hem noemden, was altijd maar aan het tekenen en ontwerpen. Zijn handen stonden niet stil, zegt zijn nicht Olga van den Muyzenberg, die haar oom alleen op latere leeftijd heeft gekend. In haar Haagse woning heeft zij verschillende kunstobjecten van Louis verzameld. Opvallend is een grote zwart gelakte vaas van 'geforceerd' ijzer, die is beplakt met kleine stukjes witte eierschaal. Dergelijk werk maakte hij medio jaren twintig samen met Cathrien. Ze verkochten het onder meer op de Jaarbeurs in Utrecht. Prinses Juliana heeft destijds tijdens een bezoek aan de beurs een ijzeren schaal uit deze serie gekocht.

Kast van gebatikt hout met siersmeedijzer (1925), tentoongesteld in Stedelijk Museum tijdens de expositie Wonen in de Amsterdamse School. (9 april - 28 augustus 2016)

Louis Bogtman, dienblad, dozen en servetring, jaren twintig, gebatikt berkentriplex (dienblad), begatikt celluloid.

Nieuwe Apeldoornsche Courant, 15-5-1929.

Aanklacht tegen Steinpatz

De Hilversumse sierkunstenaar H. Steinpatz, die een atelier aan de Hoge Larenseweg had, is in 1928 door Bogtman aangeklaagd wegens plagiaat. Hij zou opzettelijk houten borden en doosjes van Louis hebben gekopieerd en verhandeld. In eerste instantie werd hij door de rechtbank veroordeeld tot vijftig gulden boete dan wel twintig dagen hechtenis wegens inbreuk op het auteursrecht. Later werd hij in hoger beroep vrijgesproken omdat hier niet sprake was van een werk van letterkunde, wetenschap of kunst.

(Bron: *De Gooi- en Eemlander*, 3-11-1928; *Nieuwe Apeldoornsche Courant*, 15-5-1929).

Cathrien Bogtman (collectie Boekschoten).

Weefsters aan het werk in het atelier.

Prijzen en werk voor Gouda

In 1925 viel op de Wereldtentoonstelling in Parijs werk van zowel Willem als Louis Bogtman te bewonderen. De artistieke producten van oom en neef maakten deel uit van de Nederlandse inzending. Voor hun bijdragen ontvingen beiden een medaille en een oorkonde, terwijl Louis tijdens een bezoek aan de expo in november van dat jaar ook nog een Diplôme de Médaille d'Argent kreeg uitgereikt. In de jaren 1925-1930 was Louis één van de moderne sierkunstenaars die door plateelbakkerij Zuid-Holland in Gouda werden aangezocht om voor het bedrijf eigentijdse keramiek te ontwerpen. De

plateelbakkerij wilde af van haar imago als fantasieloze massaproducteur en had zich met haar nieuwe afdeling Kunstnijverheid aangesloten bij de BKI (Bond Afdeling Kunst en Industrie). Louis ontwierp voor 'Zuid-Holland' schaaltes en vazen van witbakkende klei met golvende zwarte patronen en lijnen op een gele, groene of oranje-rode ondergrond. Voor de uitvoering met de hand zorgden de plateelschilders van de Goudse fabriek. Het Stedelijk Museum in Amsterdam organiseerde in 1927 een tentoonstelling met werk van leden van de BKI, waarbij ook keramiek van Louis Bogtman te zien was. De tentoongestelde objecten werden onder meer ge-

Ikat-doek van Kunstnijverheidsatelier Bogtman.

combineerd met meubels van de firma Pander. Twee jaar later was er opnieuw een expositie in het Stedelijk: *Moderne Toegepaste Kunst* (plastieken, werken in glas, textiel). Tussen de stoelen van Gerrit Rietveld en de stalen meubels van Gispen maakten de ikat-weefsel

van Louis Bogtman bepaald geen slechte indruk, aldus de NRC. Het komt ons voor dat de naam 'proeflappen' voor de doeken thans reeds misplaatst is, al heeft vermoedelijk de noeste werker nog niet bereikt, wat hij zich voorstelt. Het is geniaal dit weefwerk van den Hilversumschen batikker⁶. Reden voor de

Omslag en openingspagina uit het herinneringsalbum voor burgemeester Simon Koster, 1921. Ontwerp en uitvoering Atelier Bogtman Hilversum.

Signatuur Louis Bogtman voor
plateelbakkerij Gouda.

gemeente Amsterdam om prompt een ikat-kleed van Bogtman aan te kopen, dat ook te zien was op de recente expositie in het Stedelijk Museum. Het kon niet uitblijven. Louis had nog meer noten op zijn zang. Als kind al had hij graag gezongen en in Hilversum deelgenomen aan een kinderkoor van Kees Andriessen. Samen met Cathrien zong hij duetten, waarbij hij in zijn jonge jaren de sopraanstem vertolkte. Naast de liefde voor de kunstnijverheid vond hij zingen het heerlijkste wat er bestond en hij liet - toen hij eenmaal bekend was - aan het Weekblad *De Spiegel* ⁷ weten: Toen ik dertig jaar was dacht ik nu of nooit. In 1918 had hij al eens zangles genomen bij Max Kloos, maar hij vond destijds dat hij te weinig vooruitgang boekte⁸.

Zangcarrière

In 1930 begon het weer te kriebelen bij hem en vertrok hij voor een zangstudie naar München. Berlijn en Wenen zouden spoedig volgen. Intussen bleef Louis ontwerpen

Briefkaart Cornelis Bogtman aan Louis in 1930 over lampenverkoop en ikat. (coll. Olga van den Muyzenberg)

Ikat-kleed van Louis Bogtman dat door de gemeente Amsterdam is aangeschaft. Onlangs geëxposeerd in Stedelijk Museum. (foto auteur)

maken voor het atelier thuis; dat zou hij altijd blijven doen. Met zijn ouders, die zijn zangstudie bekostigden, onderhield hij een regelmatige correspondentie.

Van vader Cornelis is een briefkaart bewaard gebleven, die op 15 oktober 1930 is gestuurd naar Pension Elvira aan de Conradstrasse in München, waar zijn zoon verbleef. Het gaat goed met de lampenverkoop, meldt Cornelis: (...)vooral met hout montuur wordt nogal gevraagd. Ikat is op heden wat rustig doch dit komt wel. (...) Een groot ikat kleed is 10 dagen werk aan van de fijnste wol (...) Zo'n kleed kost nu f 50, alles met alles. Dit valt erg mee. Marie [Sanders, JDL] bindt handig af en precies. In een begeleidend briefje schrijft moeder Grietje nogmaals dat er op dat moment zo'n grote lampenaanvraag is dat Tom [bedoeld wordt timmerman Tom van Manen, JDL] het niet alleen afkan. Waarna ze besluit met de mededeling dat er voorlopig geen geldzorgen zijn: (...) met de financiën gaat het goed, 2000 gulden hebben wij nog op de giro.

Louis is uiteindelijk concertzanger geworden en heeft als bas-bariton internationaal furore gemaakt onder zijn oorspronkelijke naam Laurens Bogtman. Grote bekendheid verwierf hij door zijn vertolking van de Christuspartij in Bachs Matthäus- en Johannes Passion. Daaraan

heeft hij gedurende 35 jaar meer dan zevenhonderd keer zijn medewerking verleend, niet alleen in Nederland, maar ook in België, Zwitserland en Duitsland. Voor de Nederlandse Bach-vereniging in Naarden zong hij in de jaren 1949-1963 eveneens jaarlijks de Christuspartij. Hij trad veelvuldig op in het buitenland en maakte onder meer tournees door het Verre Oosten, India, Pakistan, Ceylon en Indonesië. Van 1956 tot 1962 gaf hij les aan het Koninklijk Conservatorium in Den Haag. Tot zijn bekendste leerlingen behoorden Aafje Heynis en David Hollestelle. In 1962 vestigde hij zich in Kopenhagen, waar hij doceerde aan de afdeling muzikwetenschappen van de universiteit.

Laurens Bogtman overleed in 1969 in Frederiksberg, Denemarken.

Dependance Taludweg

Cathrien had op haar twintigste als troost voor haar handicap van haar ouders een motor gekregen, waarmee ze er in haar eentje op uittrok tot Zwitserland aan toe. In 1924 trouwde ze met Christiaan van Pesch. Omdat haar man tijdelijk zonder werk zat, assisteerde hij op het atelier met het uitwerken van ontwerpen voor Cathriens ba-

Louis Bogtman ontwierp deze lamp in de jaren twintig: gebatikt esdoorn en zijde. (foto auteur)

Achter hun huis aan de Taludweg begonnen Cathrien Bogtman en haar echtgenoot Chris van Pesch in de jaren dertig een eigen lampenatelier.

Gebatikte houten kom van Louis Bogtman.

tikwerk. Toen de lampenafdeling te groot werd voor de zaak aan de Soestdijkerstraatweg begonnen Cathrien en Chris met financiële steun van de ouders Bogtman een eigen atelier. Daarmee namen zij in feite een groot deel van de productie van Kunstnijverheidsatelier Bogtman over. Het atelier van Cathrien en haar man was gevestigd in een gehuurde schuur op een terrein achter hun huis aan de Taludweg (nu 27) in Hilversum. Daar maakte het

echtpaar lampen en kappen, op den duur met hulp van ingehuurde arbeidskrachten. De lampenvoeten werden volgens geijkt Bogtman-procedé gebatikt of beschilderd, de kappen waren veelal van geplooid papier. Het laat zich raden dat de ontwerpen van Louis afkomstig waren. Ook voor keramische lampenvoeten en potten stond hij garant. Het atelier heeft de economische crisis medio jaren dertig niet overleefd. Ook het atelier aan de

Soestdijkerstraatweg hield toen op te bestaan. Bovendien veranderde de mode, waardoor er minder vraag was naar kunstnijverheid.

Na haar scheiding in 1943 heeft Cathrien van alles ondernomen om in een inkomen te voorzien. Ze was al begonnen met vissen kweken, maar probeerde ook met pianospelen en zingen aan de kost te komen. Na de oorlog heeft ze voornamelijk sieraden ontworpen en gemaakt, waarin ze vaak email verwerkte⁹. Al eerder had ze samen met haar vader zilveren gebruiksvoorwerpen gemaakt, daarbij geassisteerd door Louis¹⁰. Ook gaf ze les in het ontwerpen en maken van sieraden. De Hilversumse schrijver Olaf de Landell¹¹ heeft bij haar de eerste schreden gezet op het gebied van de edelsmeedkunst.

Cathrien exposeerde diverse malen bij 't Goois Schepend Ambacht. In 1950 werden haar werk én energieke optreden in het dagblad *De Gooi- en Eemlander* geprezen: *De belangstelling gaat ook uit naar Cathrien Bogtman, die onvermoeibaar demonstreert hoe zij haar fraaie sieraden vervaardigt met zilverdraad en emailleerwerk. Maar zij legt het gaarne opnieuw weer uit, vooral voor de jeugd, die naar zij zegt, zeer veel begrip aan de dag legt*¹².

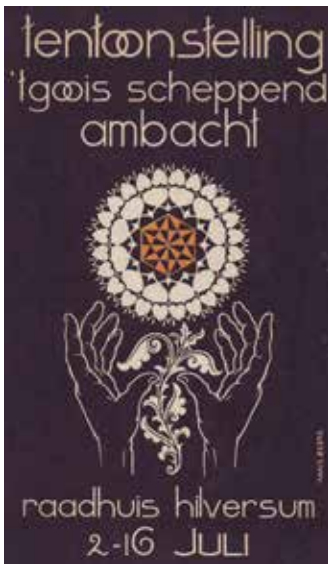
Gulden Boek

Enkele maanden na zijn dood werd Laurens Albertus Bogtman als nummer 71 bijgeschreven in *Het Gulden Boek van de gemeente Hilversum*. Hij zou de bedoeling hebben gehad om uiteindelijk uit Denemarken terug te keren

Cathrien Bogtman: zilveren ring, broche en knopen. (foto Evert Landré)

Expo GSA in 1949, waar Cathrien bij betrokken was.

naar het Gooi, staat er. Maar de humane mens en grote kunstenaar overleed te Frederiksberg, om zijn laatste rustplaats te vinden in Hilversum, dat hem gaarne als een der grote inwoners wil gedenken.

Eind 1999 was er een uitgebreide tentoonstelling in Museum Kranenburgh Bergen over de ateliers Bogtman in Hilversum en Haarlem. Van 9 april tot en met 28 augustus 2016 was werk (een klok, kast, kleed en lamp) van Kunstnijverheidsatelier Bogtman te zien op de expositie *Wonen in de Amsterdamse school* in het Stedelijk Museum in Amsterdam. Vanaf 1 juli 2016 is in het vernieuwde Museum Het Schip in Amsterdam een gebatikte houten klok van Louis Bogtman te bewonderen.

NOTEN

¹ Herinneringen aan Kunstnijverheidsatelier Bogtman te Hilversum, opgetekend door Nelli Bogtman in 1985, in: *Kunstnijverheid in de stijl van de Amsterdamse School en art deco uit de ateliers van de familie Bogtman*, Museum Kranenburgh Bergen, 1999.

² *De Gooi- en Eemlander*, 23-12-1905. Frans Naerebout, geboren in 1748, was een onverschrokken mensenredder uit Vlissingen. Hij werkte als loods voor de VOC, maar was ook vuurtorenwachter.

³ Informatie Olga van den Muyzenberg.

⁴ De techniek doet denken aan batik. De pareltjes langs enkele ornamenten lijken gemaakt met een tjangting. Het album is in het bezit van het Streekarchief Gooi en Vechtstreek.

www.gooienvechthistorisch.nl/mooienbijzonder/archiefschatten)

⁵ Elis Rogge, 'De kunst van weven', in: *Nieuwe Wegen in Vrouwenhandwerk*, 1930, 1^e jrg., nr. 2.

⁶ NRC, 5 juli 1929.

⁷ *Weekblad De Spiegel*, 26 oktober 1946

⁸ Elly Witvliet, *Laurens Albertus Bogtman, zijn leven en werk als zanger en kunstnijveraar*, doctoraalscriptie maart 1989; Paul Op de Coul, 'Bogtman, Laurens Albertus (1900-1969) in *Biografisch Woordenboek van Nederland*, resources.huuygens.knaw.nl.

⁹ Marjan Groot, *Vrouwen in de vormgeving 1880-1940*, Rotterdam 2007; Edith Noordewier Foley, *Never Gone*, Dog Ear Publishing 2012.

¹⁰ In 1930 had Cathrien Bogtman het meesterteken voor zilversmid behaald. Ze nam het meesterteken CB van haar vader over, die op latere leeftijd zilversmid was geworden.

¹¹ *Jaarboek van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde*, 1990: Olaf J. de Landell, p. 99.

¹² *De Gooi- en Eemlander*, 6-7-1950.

LITERATUUR

Frans Leidelmeijer, 'De familie Bogtman en de Nederlandse kunstnijverheid aan het begin van de 20ste eeuw', in: *Kunstnijverheid in de stijl van de Amsterdamse School en art deco uit de ateliers van de familie Bogtman*, Cahier nr. 8 Museum Kranenburgh Bergen, 1999.